

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารมวลชน เป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศในทุกด้านทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม เพราะสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำคัญที่จะนำข่าวสารไปสู่มวลชนทั่วประเทศ และในบรรดาสื่อประเภทต่าง ๆ นั้น “โทรทัศน์” เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงสุด

การนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์ มีคุณลักษณะที่ได้เปรียบสื่ออื่นๆ เนื่องจากโทรทัศน์สามารถสื่อความได้ทั้งภาพและเสียง ซึ่งนอกจากจะเป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้มากกว่าสื่ออื่นๆ แล้ว ยังสามารถสร้างความเข้าใจและความรู้สึกใกล้ชิดกับเหตุการณ์ให้กับผู้รับสารอีกด้วย เนื่องจากสื่อโทรทัศน์มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้ (พรทิพย์ วรกิจโกศาทร, 2529)

1. สามารถดึงดูดความสนใจ ให้ภาพ แสงสี และเสียง เหมือนเหตุการณ์จริงได้มากกว่าสื่อมวลชนอื่น
2. สามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นจำนวนมาก
3. การมีภาพที่เสมือนจริงจึงทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน และยังสามารถสร้างความรู้สึกและพฤติกรรมที่ต้องการเป็นอย่างดี
4. เสนอข่าวสารได้รวดเร็ว หรือแม้จะถ่ายทอดเหตุการณ์จริงในเวลาเดียวกันก็ทำได้
5. สามารถพลิกแพลงการเสนอข่าวให้น่าสนใจ และสร้างความน่าเชื่อถือหรือสร้างความทรงจำ หรือโน้มน้าวใจได้เป็นอย่างดี

จากคุณลักษณะของโทรทัศน์ดังกล่าวนี้ ทำให้โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้สึคนึกคิด จริยธรรม และการศึกษา ของคนในสังคม เพื่อให้ประชากรในประเทศมีคุณภาพและความสามารถทางความคิด รวมไปถึงมีการพัฒนาด้านวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ศิลธรรม และวิชาการสาขาต่างๆ เพราะโทรทัศน์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิงที่มีอิทธิพลทำให้เกิดกระบวนการในการพัฒนาประเทศ

เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้ยินเสียงและเห็นภาพในขณะเดียวกัน ก่อให้เกิดความตื่นเต้นและเพลิดเพลิน สื่อโทรทัศน์จึงเป็นที่นิยมและเป็นสื่อบันเทิงที่เหมาะสมสำหรับเด็กอย่างมาก ซึ่งอิทธิพลของโทรทัศน์นั้นสามารถสรุปได้ดังนี้ (นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล และคณะ, 2533)

1. อิทธิพลทางการบันเทิง - รายการทางโทรทัศน์นั้นทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินผ่อนคลายความตึงเครียดได้อย่างดี
2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม - วิทยุโทรทัศน์สามารถจัดรายการเพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมได้อย่างดี สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม ความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน และยังทำให้เด็กเข้าใจถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้
3. อิทธิพลทางความรู้ - วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงคนจำนวนมากได้พร้อมๆ กัน จึงสามารถเสนอความคิดเห็น สร้างทัศนคติที่ดี ให้ข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยไม่จำกัดว่าผู้รับจะต้องมีความรู้ทางภาษาสูง ก็สามารถทำความเข้าใจได้ด้วยการนำภาพและเสียงให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าโทรทัศน์จะมีคุณประโยชน์และมีอิทธิพลต่อสังคมมากเพียงใดแต่ก็ยังมีเสียงไม่พนักอิทธิพลในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ของประชาชน และในปัจจุบันนี้โทรทัศน์นับเป็นชีวิตประจำวันที่ใกล้ชิดและเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นและอยากเรียนรู้สิ่งต่างๆ และการปลูกฝังความรู้ ค่านิยม และทัศนคติ ตลอดจนคุณธรรมในวัยนี้จะฝังแน่นติดตัวไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

งานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของสื่อต่อเด็กในกรุงเทพมหานคร” โดย สุกัญญา ติระวนิช และนันทริกา กุ่มไพโรจน์ (2528) พบว่า เด็กคนหนึ่งๆสามารถเข้าถึงสื่อหลายชนิด แต่สื่อที่ชอบมากที่สุดคือโทรทัศน์ รองลงมาคือหนังสือพิมพ์รายวันและวิทยุ และการที่เด็กจะชอบรายการใดหรือเนื้อหาประเภทใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับชั้นเรียน(วัย) เพศ และสถานะโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า สารที่เด็กเลือกรับไม่ว่าจะมีความถี่ระดับใดจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติซึ่งอิทธิพลนั้นจะเกิดขึ้นได้ฉับไวต่อเด็กที่มีปัญหาหรือจะเกิดในระยะยาวสำหรับเด็กทั่วไปในเชิงสะสม

ในปี พ.ศ.2529 ได้มีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นคดีหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ โทรทัศน์ที่มีต่อการเลียนแบบคือ คดีการแขวนคอ 6 ศพของครอบครัวหนึ่งในจังหวัดราชบุรี เพื่อหนีปัญหาและโทรทัศน์ทุกช่องรวมทั้งสื่ออื่นๆออกข่าวนี้นี้ ผลปรากฏว่าหลังจากนั้นไม่นานก็เกิดมีคนทำตามแบบอย่างดังกล่าวขึ้นอีก 2 ราย (อ้างใน, อูราเพ็ญ ตรียางค์กุล, 2535) และจากการกวาดล้างอาชญากรรมของตำรวจในเขตนครบาลนับแต่ปี พ.ศ. 2523 พบว่า แบบอย่างการปล้นจี้และข่มขืนนั้นได้จดจำวิธีการมาจากภาพยนตร์ทางโทรทัศน์เกือบทั้งสิ้น ยิวอาชญากรจำนวนหลายสิบรายสารภาพว่าวิธีการปล้นนั้นได้จำมาจากโทรทัศน์ประเภท ภาพยนตร์สืบสวนสอบสวนซึ่งดูมาตั้งแต่ในวัยเด็กนั่นเอง (อ้างแล้ว, นภาพรณัฏฐ์ อัจฉริยะกุล และคณะ) นอกจากนี้ยังมีนักอาชญาวิทยาชาวฝรั่งเศสชื่อ Gabriel Tarde ได้ทำการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ซึ่งมีต่อการเกิดข่าวดังกล่าวอาชญากรรมและผลวิจัยชี้ชัดว่าเมื่อมีคดี อาชญากรรมเกิดขึ้นแล้วจะมีเทคนิคของการกระทำผิดที่คล้ายคลึงกันเกิดตามมาด้วย (อ้างแล้ว, อูราเพ็ญ ตรียางค์กุล)

ในเดือนพฤษภาคม 2540 มีอาชญากรรมสะเทือนขวัญเกิดขึ้นคดีหนึ่งคือการฆาตกรรมหมู่ 5 ศพตระกูลบุญทวี ในจังหวัดสงขลา ซึ่งฆาตกรในคดีนี้ที่ถูกจับได้นั้นเป็นวัยรุ่นชายอายุ 22 ปี ซึ่งมีพฤติกรรมก้าวร้าวชอบความรุนแรงที่ได้รับการวินิจฉัยรับรองโดยอริบติกรรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ว่าฆาตกรรายนี้มีลักษณะที่เรียกว่า “บุคลิกภาพแปรปรวน” และฆาตกรรายนี้ยังสะสมภาพโปสเตอร์ “ภาพตลกร้าย” ของวงดนตรีเมกาเดธที่เป็นภาพหญิงชราหน้าเด็กทารกแขวนห้อยหัวนับสิบคน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าฆาตกรได้เรียนรู้วิธีการฆาตกรรมจากภาพดังกล่าว (มติชนสุดสัปดาห์ ประจำวันอังคารที่ 27 พฤษภาคม 2540) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2539 ได้เกิดขบวนการอาชญากรรมขึ้น 2 คดี คดีแรกเป็นคดีที่วัยรุ่นทำพฤติกรรมเลียนแบบละครทางโทรทัศน์แนวอาชญากรรม โดยการแต่งกายเลียนแบบตัวเอกของเรื่องที่เป็นโจรและออกปล้นร้านค้าทอง และอีกคดีคือกรณีกลุ่มวัยรุ่นพยายามแต่งกายเลียนแบบตัวแสดงในภาพยนตร์วัยรุ่นเรื่องหนึ่งและออกปล้นตามร้านค้าต่างๆในแถบจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งเหล่านี้เป็นกรณีที่แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อเยาวชนอยู่มากทีเดียว

อย่างไรก็ตามอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและเยาวชนนั้นจะมีมากหรือน้อย หรือไม่มีผลเลยนั้นขึ้นอยู่กับตัวเด็กเองว่ามีพื้นฐานความฉลาดเฉลียวแค่ไหน และขึ้นอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครองว่ามีการอบรมแนะนำในสิ่งที่มีคุณค่า ดีหรือเลว ซึ่งจะทำให้เด็กมีความสามารถในการคิดได้อย่างมีเหตุผลเพียงใดเป็นประการสำคัญ มีการศึกษาของ Joseph T. Klapper (1960) เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อมวลชนที่ได้สนับสนุนในประเด็นนี้ว่า “เด็กเรียนรู้และเลียนแบบ จากโทรทัศน์ได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองและครูจะสามารถเป็น ตัวอย่างที่ดีกว่าสิ่งที่เด็กเห็นจากโทรทัศน์ได้แค่ไหน เพราะโทรทัศน์นั้นไม่สามารถที่จะ เปลี่ยนทัศนคติ บุคลิก และพฤติกรรมของคนได้ โทรทัศน์มีเพียงแนวโน้มที่จะช่วยตอกย้ำ ทัศนคติ พฤติกรรม และบุคลิกที่เด็กมีอยู่แล้วให้มีมากขึ้นหรือน้อยลงเท่านั้น”

นอกจากนี้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและ เศรษฐกิจการดูโทรทัศน์ และทัศนคติของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร” ของประมะ สตะเวทิน (2531) ได้สรุปผลการวิจัยจากต่างประเทศเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ต่อเด็กและเยาวชน ไว้ดังนี้

1. โทรทัศน์สามารถกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เด็กกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้เมื่อเด็กมีความโน้มเอียงที่จะทำเช่นนั้นอยู่แล้ว ซึ่งมีผลงานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบว่า เด็กที่เลียนแบบการกระทำที่รุนแรงหรือการก่ออาชญากรรมในโทรทัศน์แล้วนำมาปฏิบัติในชีวิตจริงนั้น เป็นเด็กที่มีนิสัยชอบความรุนแรงหรือมีปัญหาดังกล่าว ในขณะที่เด็กส่วนใหญ่ที่ไม่มีนิสัยก้าวร้าวหรือไม่มีปัญหาจะไม่เลียนแบบการแสดงหรือภาพยนตร์อาชญากรรมในโทรทัศน์
2. โทรทัศน์สามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ให้เกิดขึ้นแก่เด็กได้ เมื่อเด็กไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ซึ่งทัศนคติและค่านิยมใหม่ที่จะได้จากโทรทัศน์นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กได้ดูรายการโทรทัศน์ที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกัน บ่อยๆเท่านั้น อิทธิพลของโทรทัศน์ในแง่นี้จึงมีลักษณะเป็นอิทธิพลสะสม ซึ่งมีอิทธิพลที่เกิดผลได้ทันทีทันใดและมีอิทธิพลที่เกิดจากการดูรายการโทรทัศน์เพียงรายการเดียว
3. โทรทัศน์ทำให้เด็กจิตใจตายด้านขาดความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งในกรณีนี้มีนักวิจัยชาวออสเตรเลียพบว่า เด็กที่ดูโทรทัศน์ประเภทอาชญากรรมมากจนเกินขนาดจะไม่มีความรู้สึก ตื่นเต้นอีกต่อไปเมื่อดูรายการประเภทนี้ในตอนหลัง ทั้งนี้เพราะว่าการดูมากๆทำให้ผ่านการ ตื่นเต้นมากจนจิตใจตายด้าน ดังนั้นจึงไม่เกิดอารมณ์ใดๆและรู้สึกเฉยชาหลังจากดูรายการเช่นนั้น และกลายเป็นคนที่ไม่เห็นอกเห็นใจ ไม่โยคีที่ประสบเคราะห์กรรมจากอาชญากรรม

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจสรุปได้ว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “โทรทัศน์” นั้นมีอิทธิพลต่อความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะมียุทธวิธีโดยตรงหรือเพียงตอกย้ำทัศนคติ พฤติกรรม และบุคลิกที่มีอยู่เดิมเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนนั้นมีคุณอนันต์แต่ในเวลาเดียวกันก็มีโทษมหันต์เช่นกัน ดังที่ Marvin Defleur นักสื่อสารมวลชนที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งได้กล่าวถึงโทษภัยของสื่อมวลชนเอาไว้ว่า “ลดระดับวัฒนธรรมของประชาชนให้ตกต่ำลง เพิ่มอาชญากรรมมากขึ้น เพราะการกระตุ้นให้เกิดความโลภ ทำให้จริยธรรมของสังคมเสื่อม โทรมลงทุกทีและกดเก็บความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของประชาชน” (กาญจนา แก้วเทพ, 2539)

ด้วยเหตุที่สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อสังคมทั้งในทางบวกและทางลบได้ในเวลาเดียวกัน เพราะฉะนั้นในการผลิตรายการโทรทัศน์แต่ละรายการ ผู้ผลิตหรือผู้ส่งสารควรมีการศึกษาวิจัยและพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมจากสารบริโภคข่าวสารของผู้รับสาร รวมทั้งต้องใช้ความรู้ทั้งทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาเข้าไปเป็นพื้นฐานในการผลิตรายการอยู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้รับสารเป็นเด็กและเยาวชนที่จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป ผู้ผลิตรายการควรต้องเน้นเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ และมีคุณค่าทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องโดยการดำเนินถึงแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอย่างมีเหตุผล และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (ข้างแล้ว, นภภรณ์ อัจฉริยะกุล และคณะ)

ในโลกแห่งสังคมข่าวสารนี้การสื่อสารมวลชนมีการเจริญเติบโตและมีการพัฒนาขึ้นอย่างมากทำให้เกิดการแข่งขันกันทางธุรกิจสื่อมวลชน มีการผลิตรายการโทรทัศน์ขึ้นจำนวนมากและมีรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ รายการเพลง รายการเกมส์โชว์ รายการสารคดี รายการปกิณกะบันเทิง ละครโทรทัศน์ รวมถึงรายการข่าวซึ่งเป็นรายการที่มีประชาชนสนใจติดตามกันมาก ซึ่งเด็กและเยาวชนก็สนใจชมรายการข่าวกันมากเช่นกัน และเมื่อไม่นานมานี้ได้เกิดรูปแบบการรายงานข่าวรูปแบบใหม่ขึ้นมาในวงการโทรทัศน์ไทยก็คือ การรายงานข่าวเชิงสืบสวน (Investigative Reporting)

“ข่าวสืบสวน” (Investigative News) เป็นข่าวที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากข่าวธรรมดาทั่วไป เพราะจะต้องเจาะข่าวอย่างฉกฉวยฉกรรจ์ ข่าวสืบสวนอาจเป็นข่าวเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ อาชญากรรม สังคม การศึกษา หรือข่าวประเภทอื่นๆ (บุญเลิศ ช้างใหญ่ และคณะ, 2536)

“ข่าวสืบสวนสอบสวน” หรือ “ข่าวเชิงสืบสวน” เป็นข่าวที่แสดงถึงบทบาท อิทธิพลของสื่อมวลชนอย่างชัดเจนที่สุด ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งสามารถยก ระดับการรายงานข่าวปกติธรรมดา จนเป็นข่าวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้นๆ ในที่สุด ข่าวเชิงสืบสวนนี้จะต้องเจาะลึกเข้าไปถึงแหล่งข่าวแรก (First Source) อันเป็นต้นตอของเหตุการณ์ (สมหมาย ปาริจฉัตต์, 2537)

การนำเสนอข่าวลักษณะนี้เคยมีความพยายามแล้วเมื่อปี 2530 โดย บริษัท แปซิฟิก ที่ได้รับสัมปทานข่าว 9 อ.ส.ม.ท. แต่ต้องหยุดไปเมื่อมีเรื่องการเมืองมาแทรกแซง และมาเกิดขึ้นใหม่ในปี 2536 ซึ่งมีเพียงไม่กี่รายการ เช่น รายงานแปซิฟิก (2536) และรายการตามล่าหาความจริง (2537) เป็นต้น ซึ่งในเวลาต่อมารายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนก็ได้รับความนิยม จนกระทั่งมีรายการประเภทนี้เกิดขึ้นตามมาอีกมากมาย (ดวงพร อิศววิไล, 2539)

ในปัจจุบันนี้รายการโทรทัศน์ที่มีรูปแบบรายการประเภทสารคดีเชิงสืบสวนมีอยู่จำนวนมาก อาทิเช่น “รายการตามล่าหาความจริง” (ช่อง 5) “รายการเบาะแส” (ช่อง 9) “รายการเจาะคดีดัง” (ช่อง 7) และ “รายการถอดรหัส” (ไอทีวี) เป็นต้น โดยรายการเหล่านี้มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เบื้องหน้าเบื้องหลังข่าวอาชญากรรม ปัญหาสังคมต่างๆ รวมถึงเหตุการณ์ปัจจุบันที่อยู่ในความสนใจของประชาชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองให้ประชาชนรับทราบข้อมูลต่างๆ ในมิติที่ลึกกว่าการรายงานข่าวโดยทั่วไป รวมทั้งช่วยเตือนภัยให้สังคมมีการแก้ไขและป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ได้อีกทางหนึ่งด้วย สำหรับในการศึกษาครั้งนี้เน้นศึกษาเฉพาะรายการสารคดีเชิงสืบสวนที่นำเสนอเนื้อหาเจาะลึกเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายประเภทต่างๆ เป็นหลัก อาทิ คดีฆ่า 2 แม่ลูกตระกูลศรีธนะพันธ์ คดีฆาตกรรมหมู่ 5 ศพที่จังหวัดสงขลา การโจรกรรมรถยนต์ การปล้นธนาคาร การปล้นร้านทอง และข่มขืน เป็นต้น ซึ่งรายการสารคดีเชิงสืบสวนที่จัดอยู่ในเกณฑ์รายการที่มีเนื้อหาดังกล่าวนี้ประกอบด้วย “รายการตามล่าหาความจริง” “รายการเบาะแส” และ “รายการเจาะคดีดัง”

เนื่องจากรูปแบบการนำเสนอของรายการเหล่านี้ เป็นลักษณะที่เจาะลึก มีการเปิดเผยถึงกลวิธีและขั้นตอนการก่ออาชญากรรม การคดโกงฉ้อฉล และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ไว้อย่างละเอียดและชัดเจน และด้วยลีลาการนำเสนอรายการที่กระชับฉับไวและน่าตื่นเต้นจึงได้รับความสนใจจากผู้ชมในการติดตามรายการจำนวนมากรวมถึงผู้ชมที่เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็นที่อาจก่อให้เกิดการเรียนรู้และเลียนแบบกลวิธีและขั้นตอนในการก่ออาชญากรรมและการคดโกงของเหล่ามิชฌาชีพเพื่อนำไปใช้ในการก่ออาชญากรรมต่อไปได้

ด้วยเหตุนี้ความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากสื่อโทรทัศน์จึงอยู่ที่ว่าผลสำเร็จของการเลือกใช้รูปแบบเนื้อหาข่าวสาร และการนำเสนอ รวมทั้งอยู่ที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการใช้สื่อ นั้น ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้เขียนไว้ในหนังสือ “สื่อสองวัฒนธรรม” โดยให้ความเห็นว่าเป้าหมายของการใช้สื่อ นั้นเองจะเป็นตัวชี้ขาดลักษณะของการจัดส่งข่าวสาร ข้อมูล เพราะสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ฯลฯ นั้นล้วนเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือผลงานของมนุษย์ทั้งสิ้น และผลผลิตเหล่านี้จะเป็นคุณหรือโทษย่อมขึ้นอยู่กับเป้าหมายและความตั้งใจของผู้ใช้สื่อ นั้นเอง

จากแนวคิดและปัญหาข้างได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจเลือกศึกษาเกี่ยวกับ “ภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมกรรม และการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน” โดยการศึกษาครั้งนี้มุ่งไปที่ผู้รับสารในกระบวนการสื่อสารที่เป็นเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เพื่อสำรวจถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน กับภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมกรรม และการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน

ทั้งนี้การที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาในกลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากวัยนี้อยู่ในช่วงการเริ่มต้นและช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตมนุษย์ ซึ่ง “วัยเด็ก” เป็นวัยที่มีการซึมซับสิ่งต่างๆ ได้ง่ายและยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะแยกแยะว่าสิ่งใดถูกหรือผิดได้อย่างมีเหตุผลและรอบคอบเพียงพอจึงมักตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อต่างๆ ที่ได้รับอยู่เป็นประจำ และสำหรับเยาวชนนั้นอยู่ในช่วง

ของ “วัยรุ่น” ซึ่งเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของบุคคลเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นช่วงของการเสาะแสวงหาบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตนเอง และมีอารมณ์อ่อนไหวง่ายอาจประพุดคิดหรือต่อต้านสังคมได้ง่ายจึงมีแนวโน้มที่อาจก่อปัญหาต่อสังคม หากได้เรียนรู้และได้รับการปลูกฝังในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

สุพัตรา สุภาพ (2539) ได้กล่าวไว้ใน “ปัญหาสังคม” ในตอนหนึ่งว่า “ช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่เข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว เป็นวัยที่เริ่มเปลี่ยนแปลงซึ่งจะมีผลกระทบต่อความเจริญทางด้านอื่นๆด้วย เช่น อารมณ์หวั่นไหวง่าย เต็มไปด้วยความเพ้อฝัน มีอุดมคติสูงส่ง มักมองสิ่งต่างๆในแง่ดี คั้งนั้นหากผิดหวังก็จะเสียใจมาก นอกจากนี้ยังต้องการให้เพื่อนยอมรับ รักเพื่อนต่างเพศ รักความเป็นอิสระ ต้องการความอบอุ่นเป็นต้น และปัญหาในวัยนี้ก็มักเป็นเรื่องความสนใจและการเรียนรู้ในเรื่องเพศ ความต้องการอิสระ การคบเพื่อน และการตั้งความมุ่งหมายเกี่ยวกับชีวิตอนาคตของตัวเอง ซึ่งปัญหาต่างๆของวัยรุ่นมักจะไม่นิ่งสุดในช่วงระยะนี้ แต่จะต่อเนื่องไปจนเป็นผู้ใหญ่” นอกจากนี้จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาอเมริกัน กล่าวว่า “การที่เราต้องการให้เด็กเรียนรู้สิ่งใดที่ถูกต้อง เราก็ต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องให้” นั้นหมายความว่าหากเราต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร เราก็จัดสิ่งแวดล้อมอย่างนั้นให้ เด็กก็ได้เรียนรู้ไปโดยอัตโนมัติ (อ้างใน, นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2538)

ด้วยเหตุที่เด็กและเยาวชนมีร่างกายและจิตใจที่ยังอ่อนด้วยสติปัญญาและความรู้สึกผิดชอบ ซึ่งเป็นเหตุให้ถูกชักจูงให้กระทำความผิดได้ง่าย รวมทั้งเด็กบางคนอาจมีโรคทางพันธุกรรม ร่างกายหรือจิตใจไม่สมบูรณ์ประกอบทำให้ขาดสติขาดการควบคุมตัวเอง รวมทั้งอาจมีการกระทำความผิดเนื่องจากมีปัญหาทางครอบครัวและได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายได้ในที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงได้แยกกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ โดยเด็ดขาด โดยมีวัตถุประสงค์ในทางให้การสงเคราะห์ บำบัดแก้ไข และฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่หลงกระทำความผิดกฎหมายมากกว่าจะมุ่งลงโทษทางอาญาแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น และให้แยกสถานที่ควบคุมฝึกอบรมเด็กและเยาวชนออกจากเรือนจำหรือทัณฑสถานซึ่งใช้เป็นที่คุมขังอาชญากรผู้ใหญ่ ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2535 ได้

กำหนดความหมายของคำว่า “เด็ก” หมายถึง บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายถึง บุคคลอายุเกินกว่า 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ และไม่ได้หมายความถึงบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกองแรกรับและสถานฝึกและอบรมเยาวชน 4 แห่ง ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง (สถานพินิจฯกลาง) กระทรวงยุติธรรม อันได้แก่ บ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมูทิตา และบ้านปรานี โดยจัดทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อเก็บข้อมูลรวมทั้งการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง รายการเบาะแส และรายการเจาะคดีดัง ตลอดจนนำมาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบในประเด็นต่างๆ ที่สนใจ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และเป็นแนวทางในการจัดทำรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนและรายการโทรทัศน์ประเภทต่างๆ ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังทางครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน
2. เพื่อศึกษากระบวนการสังคมกรรมของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน
3. เพื่อศึกษาเนื้อหาและรูปแบบของรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง รายการเบาะแส และรายการเจาะคดีดัง ที่ออกอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 - 2540
4. เพื่อศึกษาการเปิดรับและแรงงูใจในการเปิดรับรายการโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน
5. เพื่อศึกษาการเปิดรับและแรงงูใจในการเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ปัญหานำในการวิจัย

1. ภูมิหลังทางครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นอย่างไร
2. กระบวนการทางสังคมกรรมของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นอย่างไร
3. เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีการเปิดรับรายการ โทรทัศน์ประเภทใดบ้าง มากน้อยเพียงใด และมีแรงจูงใจในการเปิดรับอย่างไร
4. รายการ โทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง รายการเบาะแส และรายการเจาะคดีดัง ที่ออกอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539- 2540 มีเนื้อหาและรูปแบบอย่างไร
5. เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีการเปิดรับรายการ โทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนมากน้อยเพียงใด และมีแรงจูงใจในการเปิดรับอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มประชากรที่เป็นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกองแรกรับและสถานฝึกและอบรม 4 แห่ง อันได้แก่ บ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมุทิตา และบ้านปรานี ซึ่งอยู่ภายใต้ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กระทรวงยุติธรรม โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมเพื่อเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานฝึกและอบรมดังกล่าว และวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน ได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง รายการเบาะแส และรายการเจาะคดีดัง รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. การเปิดรับรายการโทรทัศน์ หมายถึง ความบ่อยครั้ง ระยะเวลา ช่วงเวลา บุคคลที่ร่วมเปิดรับด้วย ประเภทรายการที่เปิดรับ และเหตุผล ที่เยาวชนในบ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมุทิตา และบ้านปรานี ของสถานพินิจฯ กลาง ได้เปิดรับรายการโทรทัศน์ต่างๆ

2. การเปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงข่าวสืบสวน หมายถึง ความบ่อยครั้ง ระยะเวลา ช่วงเวลา บุคคลที่ร่วมเปิดรับด้วย และเหตุผลที่เด็กและเยาวชนในบ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมุทิตา และบ้านปรานี ได้เปิดรับรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน อันได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง รายการเบาะแส และรายการเจาะคดีดัง

3. พฤติกรรมเบี่ยงเบน หมายถึง พฤติกรรมที่ขัดต่อปทัสถานของสังคม หรือ พฤติกรรมนอกกลุ่มนอกทาง ได้แก่ พฤติกรรมที่คนในสังคมมีแนวโน้มที่จะรู้สึกต่อต้านและเมื่อถูกเปิดเผยออกมาจะกระตุ้นให้เกิดความไม่พอใจ การตำหนิติเตียน ตลอดจนการลงโทษ เช่น การหนีโรงเรียน การหยุดปด ลักเล็กขโมยน้อย และหากรุนแรงขึ้นก็เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในทางที่ผิดกฎหมาย เช่น การก่ออาชญากรรม โจรกรรม และฆาตกรรม เป็นต้น และในการศึกษาครั้งนี้ พฤติกรรมเบี่ยงเบนหมายถึง การกระทำอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดตามฐานความผิดที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้กำหนดไว้เพื่อใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายอาญาของเด็กและเยาวชน โดยฐานความผิดที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย

ความคิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่

- ลักทรัพย์	- พยายามลักทรัพย์
- วิ่งราวทรัพย์	- พยายามวิ่งราวทรัพย์
- ชิงทรัพย์	- พยายามชิงทรัพย์
- ปล้นทรัพย์	- พยายามปล้นทรัพย์
- กรรโชกทรัพย์	- ฉ้อโกงทรัพย์
- ยักยอกทรัพย์	- ทำให้เสียทรัพย์
- รับของโจร	- มุกรุก

ความคิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่

- นำผู้อื่นโดยเจตนา
- พยายามนำผู้อื่น
- ทำร้ายร่างกาย
- พยายามทำร้ายร่างกาย

ความคิดเกี่ยวกับเพศ ได้แก่

- กระทำอนาจาร
- ข่มขืนกระทำชำเรา
- พยายามข่มขืนกระทำชำเรา
- โทรมหญิง
- พยายามทำผิดเกี่ยวกับเพศ

ความคิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียง และการปกครอง ได้แก่

- อั้งยี่ ช่องโจร

ความคิดอื่นๆ ได้แก่

- ปลอมแปลงเอกสาร เงินตรา คดวงตรา
- ก้ายาเสพติด และสารระเหย
- อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด
- กักขังหน่วงเหนี่ยว

4. รายการสารคดีเชิงสืบสวน หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอรายการในลักษณะการวิเคราะห์เบื้องต้นเบื้องหลังข่าวอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายเป็นหลัก โดยมีเนื้อหาที่เจาะลึกเปิดเผยกลวิธีและขั้นตอนการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ เช่น ฆาตกรรม โจรกรรม และ การค้าสิ่งผิดกฎหมาย เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ รายการตามล่าหาความจริง (ช่อง 5) รายการเบาะแส (ช่อง 9) และรายการเจาะคดีดัง (ช่อง 7)

5. เด็ก ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว “เด็ก” หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์

6. เยาวชน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว “เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ แต่ไม่ได้หมายความว่าบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส

7. ภูมิหลังทางครอบครัว หมายถึง ประวัติส่วนตัว ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และภูมิหลังทางครอบครัว ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ ของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง สถานภาพสมรสของบิดามารดา สภาพแวดล้อมในบ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

8. กระบวนการสังคมกรรม (Socialization หรือกระบวนการสังคมประกิด) หมายถึง การอบรมขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ทักษะ ความรู้ ทักษะคติ บทบาท ค่านิยมและแรงจูงใจของบุคคลโดยผ่านการปะทะสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นๆในสังคม ได้แก่ บิดามารดา หรือผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน และสื่อมวลชนต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษาภูมิหลังทางครอบครัว กระบวนการสังคมกรรม ของเด็กและเยาวชนที่มี พฤติกรรมเบี่ยงเบน จะได้ทราบถึงสภาพแวดล้อมต่างๆที่เป็นปัจจัยทำให้เด็กและเยาวชนมี พฤติกรรมเบี่ยงเบน เพื่อใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาค่าการกระทำผิด กฎหมายของเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมและตรงกับประเด็นปัญหา

2. การศึกษาการเปิดรับและแรงจูงใจในการเปิดรับรายการโทรทัศน์ทั่วไปและ รายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน จะได้ ทราบว่ารูปแบบและเนื้อหาของรายการโทรทัศน์แบบใดที่เด็กและเยาวชนเหล่านี้พึงพอใจ และ มีการเปิดรับเพื่อสนองความต้องการด้านใด เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการผลิต รายการโทรทัศน์ทั่วไปหรือรายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวนที่ให้ประโยชน์สูงสุด ต่อสังคมและเป็นรายการโทรทัศน์ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสังคม

3. ผลของการวิจัยสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของ รายการหรือเป็นแนวทางในการพัฒนารายการโทรทัศน์ประเภทสารคดีเชิงสืบสวน เพื่อให้เป็น สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ที่ไม่ส่งผลกระทบในทางลบต่อสังคม และมีบทบาทในการสอดส่อง ดูแลสังคม ช่วยควบคุมพฤติกรรมของสังคมให้อยู่ในกรอบจริยธรรม และเป็นสื่อกลางของ ความร่วมมือของประชาชนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและช่วยผลักดันให้มีการแก้ไข ปัญหาสังคมต่อไป

4. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อการเตรียมพร้อมเด็กและเยาวชนที่มี พฤติกรรมเบี่ยงเบนสำหรับการเข้าสู่สังคมทั่วไปได้อย่างปกติสุข ผลการวิจัยนี้จะทำให้ทราบ ถึงสาเหตุของปัญหาการกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน และสามารถนำข้อมูลนี้ช่วยใน การวางแผนแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ รวมทั้งสื่อมวลชน สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่เผยแพร่และรณรงค์เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าใจ ปัญหาการกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน และตระหนักถึงความสำคัญของเด็กและ เยาวชนเหล่านี้และพร้อมยอมรับพวกเขาเมื่อกลับสู่สังคมภายนอกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป